

ЗОРОВЕ СПРИЙНЯТТЯ МІСЬКОГО ПЕЙЗАЖУ*Запорізька державна інженерна академія кафедра МБГ*

Анотація. У статті розглянуті поняття міського пейзажу та ландшафту, практика проектування та будівництва відкритих просторів у містах, описані фактори, які впливають на сприйняття міського пейзажу, дані рекомендації щодо проектування будівель та районів з урахуванням цих факторів.

Ключові слова. Міський пейзаж, зорове сприйняття, ландшафт, міське середовище, місто.

Постановка проблеми. Важливим аспектом при проектуванні архітектурно-просторового середовища являється її розгляд у якості об'єкту зорового сприйняття: врахування різноманітних умов зорового сприйняття, таких як траси та зони сприйняття, темпоральність сприйняття у русі, просторово-ритмічні характеристики середовища динамічних та статичних просторів, структура видових кадрів, послідовність видових кадрів, змінні елементи сприйняття міського середовища та відкритих освітніх просторів, погодні умови, залежність від пори року та доби.

Зорове сприйняття тісно пов'язане з поняттям пейзажу, яке дещо відрізняється від поняття ландшафт. До певного часу ці поняття були рівнозначними: вид місцевості німецькою мовою називається ландшафт, а французькою – пейзаж. Пізніше «ландшафт» набув додаткового географічного значення, яке означає своєрідність природного обліку відокремленого географічного району. «Пейзаж» став використовуватися у живопису та архітектурі в якості описання ділянки місцевості, який охоплює погляд людини. У дизайні та архітектурі ландшафт має менший масштаб, ніж в географії та описує середовище, що оточує людину, місцевість з функціонально-образною характеристикою, яка має свій фізико-біологічний та емоціональний вигляд. «Пейзаж» – це поняття зорове, аналогічне картинному видові сприйняття місцевості. Ландшафт оточує нас, ми знаходимося у його просторі, на його території. А на пейзаж ми дивимося ззовні, знаходячись поза пейзажем, так як роздивляємося малюнок живописця.

Безумовно, на враження від композиції якої-небудь ділянки міського середовища значно впливають умови зорового сприйняття: кут зору у просторі, зв'язаний із ступенем віддаленості об'єкта, який сприймається, побудування лінійних перспектив, повітряна перспектива, особливості освітлення. Цілісне враження від простору створюється в нас, як сума вражень від складених його просторових елементів у процесі руху по території. Та, наостанок, навіть один і той же ландшафт сприймається різними людьми по різному, у відповідності до їх індивідуальних професіональних, психологічних, вікових та інших особливостей. Виходячи з цього архітектурно-естетична оцінка ландшафту на всіх рівнях (стадіях, етапах) проектування в більшій мірі зв'язана з візуальною пейзажною характеристикою ландшафту та носить експертний характер, а значить робиться спеціалістами на основі особистих вражень. Тому тут, безумовно, важко не використовувати елемент суб'єктивізму.

Крім того, при розробці проектів міських просторів треба враховувати зміни, які стануться у зовнішньому вигляді насаджень на протязі всього періоду їх розвитку, а також брати до уваги сезонні зміни насаджень у різні пори року.

На сприйняття міського середовища великий вплив дають умови освітленості та атмосферні умови, що варіюються у залежності від часу доби, пори року та стану погоди. Так сприйняття проти світла, у дощ чи туманну погоду, на світанку або заході сонця сприяє перетворенню реальності у скульптурну абстракцію, відкриту для візуальних асоціацій. Види міст на протязі доби особливо ефектні та популярні, як об'єкт зображення у фото, живопису,

кіно. Уночі абстрактний характер середовища ніби то перевернутий. Те, що було масивним на протязі дня, стає фрагментованими плямами уночі. Те, що було удень ритмом форм, уночі стає множиною вогнів, що подібна до розсипу дорогоцінних каменів.

Формування художніх рис міського середовища представляє собою двосторонній процес. З однієї сторони – це перетворення оточення, а з іншої – створення індивідуального образу у зображеннях та поетичних інтерпретаціях. Естетичний об'єкт може не мати властивостей цілісності (наприклад, природні об'єкти), але він завжди набуває цілісності у образі, який сприймається естетично.

Людина, яка сприймає місто, стає учасником художнього процесу: шукає та обирає точку зору, заключає вид у певну рамку, «ловить» який-небудь стан погоди та часу доби, а значить не просто пасивно роздивляється, але і стає співавтором просторового тексту міста. З іншої сторони, і місто накладає певні обмеження на сприйняття його видів. Наприклад, воно диктує форму обрамлення: компактне місто – компактний вид, приморське місто – морська панорама і т.п.

Га можливість читання просторового тексту міста в цілому та бачення структури його композиції значною мірою впливає наявність зовнішніх точок зору: водної поверхні та зв'язаного з нею великого відкритого простору, так званого *concourse*. Поселення, що втратили образ, де жителі найчастіше зустрічають проблеми адаптаційного характеру – це, як правило, міста без акваторій, без морського берега, без водної поверхні, без озера, без річки, струмка: всі ці міста мають труднощі у своєму читанні. *Concourse* служить своєрідним вестибюлем міста, бо служить, в тому числі і для цілей орієнтації у структурі забудови.

Із простору міста при невеликій ширині вулиць та значній висоті будівель останні частіше всього сприймаються не фронтально, а у так звані жаб'ячій або плафонній перспективі, тобто при погляди знизу вверху. Моделювання такої точки зору протилежне, наприклад, формування точок зору на класичний монумент, що зазвичай встановлюється у центрі площі, дає можливість його огляду з усіх сторін. Г. Вельфін писав: «Не в інтересах живописної архітектури ставити будинок так, щоб його можна було побачити з усіх сторін, тобто ніби то давати можливість доторкнутися до нього – ідеал, до якого йшла класична архітектура.»

Сума розташованих поза містом позицій спостерігача виділяє простір, організований ними та протистоїть масі конгломерату форм, що знаходиться на розгляді. Перефразуючи Ю. М. Лотмана можна сказати, що сучасне місто, як середньовічний замок, моделює точку зору лицаря, ворога, передаючи йому свої характеристики неприступності, непереможності та захищеності.

Сума цих зовнішніх точок зору (буквально просторових позицій) визначає кордони оточуючого простору. Маса міської забудови становиться «фігурою», завдяки великому простору передмістя чи акваторії, що омиває її. Багатозначність поняття «велике бачиться на відстані» тут набуває буквально просторового конкретно-історичного втілення.

Висновки. Практика проектування та будівництва відкритих просторів у містах показує, що основною їх композиції являється вмиле використання умов місцевості, просторових особливостей рельєфу, будівель та споруд, водних поверхонь, рослинності. При проектуванні треба вивчати характер забудови, природні умови, видові переваги місцевості, знати декоративні та біологічні особливості рослин.